

Fügét kap a papír – tőzsdei szleng

DR. VIRÁGH ÁRPÁD
PSZFK

Már a szleng fogalmának meghatározásánál problémába ütközünk, hiszen nem igazán áll rendelkezésre (mind a mai napig) egy általános, a szleng főbb jellemzőit összefoglaló meghatározás, melyet általános érvénnyel használhatna mindenki. Meg kell jegyezni, hogy a szleng sajátosságának köszönhetően egy rövid definíció sok olyan kérdést vetne fel, amire még nem tudunk igazán adekvát válasszal szolgálni. Két, egymástól távol álló meghatározással lehet ezt a bizonytalanságot szemléltetni. Paul Roberts szerint a „szleng azon jelenségek egyike, melyeket mindenki felismer, de senki nem tud meghatározni”. Országh László pedig „azokat a többnyire kérészetű új szavakat vagy régi szavaknak azokat az új jelentésváltozatait [érti szlengen], melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése, a kifejezés színességének fokozása, vagy az újszerűvel való játék öröme, vagy a nyomaték kedvéért használ”.

Fontos látnunk, hogy a szleng keletkezése és használata elsősorban szociálpszichológiai okokra vezethető vissza, másodsorban nyelvészeti probléma. Erre a nyelvészeti cikkek szinte mindegyike utal is, ámbar a vonatkozó pszichológiai kutatások még messze nem elégségesek, így jelenleg ezen a téren szükséges és várható is továbblépés, haladás. Az általános nyelvhasználatban a szleng fogalmát sokszor rosszul használják, bizonyos kontextusban a szakmai nyelvet értik alatta (pl. orvosi szleng, ügyvédi szleng stb.). Ez a tőzsdei szleng kifejezésnél is megfigyelhető: így a szlenget a szakma szaknyelvével is azonosítják, ez az értelmezés azonban csak a szakkifejezések használatára vonatkozik.

A szlenget megközelíthetjük stilisztikai és lexikális szempontból is. Főleg az angol szakirodalomban elterjedt az az értelmezés, mely a szlenget mint sajátos nyelvhasználati-stilisztikai formát kezeli. Ezek szerint a szleng a köznyelvtől idegen, szándékosan eltérő kifejezések alkalmazása, megfelelő emocionális, hangulati tényező hozzáadásával. Önálló stilisztikai forma, a bázis nyelvre épülő stiláris réteg.

A lexikai értelmezés szerint a szleng önálló szó- és kifejezőképeslet. Kis Tamás szerint a szleng egy nyelvi univerzálé, azaz jelen van minden beszélt nyelv minden korszakában, amióta beszélt nyelv létezik. Létrejöttének legalapvetőbb feltétele egy beszélőközösség, melynek tagjai intenzív, napi kapcsolatban állnak egymással. Ez vezet a szlengjelenségek feltűnéséhez. Minél intenzívebb a beszélőközösség kapcsolata (pl. nem csak minél szorosabb, hanem ha minél több síkon létezik a kapcsolat: munka, szórakozás stb.), annál pregnánsabb közöttük a szleng használata. E felfogás szerint a szleng csoportnyelv, szociolektus, ezért alapvető fontosságú a társasnyelvészeti, elsődlegesen a szlenget alkalmazó közösség szociológiai, szociálpszichológiai vizsgálata. Hangsúlyozni kell, hogy a huzamosabb időt együtt töltő, és/vagy azonos foglalkozású, érdeklődési körű csoportoknál a szleng társadalmi szerepet is betölt: összeköt és elhatárol. Egyrészt az alkalmazók között az összetartozás érzését erősíti, másrészt meghatározza magát a beszélőközösség azáltal is, hogy ilyen módon is elhatárolódik az egyéb közösségektől.

A szlenget mint beszélt (nem pedig írott) nyelvi jelenséget leginkább a szabad, kötetlen stílussal lehet jellemezni. A szlenget alkalmazókat a humor, tréfálgatás, könnyed, laza szemléletmód jellemzi. Nem véletlen, hogy leginkább a fiatalabb korosztály körében a legelterjedtebb a szleng használata. Ez akkor is így van, ha a bázisnyelv nem egy szűk beszélőközösségre (pl. egy szakma), hanem egy teljes társadalmi spektrumra vonatkozik (pl. tinédzserek). Ez akár példa is lehet az angol szakirodalomban alkalmazott általános és speciális szleng (general and special slang)

elhatárolásra, miszerint az általános szleng földrajzilag és társadalmilag széles körben ismert, a kiscsoport-szleng pedig az egymással közvetlen kapcsolatban álló személyek alkalmazta szleng (ez lehet szakmai, helyi). Ez azonban inkább csak nyelvészeti absztrakció, a valóságban a szleng a már említett szociológiai, pszichológiai okokból kifolyólag kis csoportokban keletkezik, és ott is alkalmazzák elsődlegesen.

Kis Tamás három szinten absztrahál: legalapvetőbbnek a kiscsoport-szlenget tartja, a nagy csoportok szlengje a következő szint, a harmadik szint pedig a közszleng. Mint már említettük, a valóságban a kis csoportokban keletkezik és ott a legelőbb a szleng, hisz az ott használt reáliákhoz társít olyan emocionális, tartalommodosító pluszt, amivel az önmeghatározását kifejezi. A nagy csoportok szlengje a kis csoportok szlengjéből absztrahál úgy, hogy a nagy csoportban már nincs okvetlenül személyes kapcsolat a beszélőközösség tagjai között, viszont tagjai valamiben azonosak, és van is közös azonosságtudatuk. A közszleng, amelyet a helyi és a szakaszleng széles körben elterjedt szavai alkotnak, viszont már független a helyi és szakmai közösségektől, hiszen olyan ismertségre tett szert, illetve olyan mértékű az alkalmazása.

Vegyük most szemügyre a tőzsde világában használatos szleng fejlődését. Hazánkban ez a szakma nem túl régi keletű, az első magyarországi tőzsdét Budapesten alapították 1864-ben. Ez egy értéktőzsde volt, de négy évvel később a főleg gabonakereskedéssel foglalkozó árutőzsdét is magába olvasztva felvette a Budapesti Áru- és Értéktőzsde (BÁÉT) nevet, amit az 1948-as megszüntetéséig viselt. A Budapesti Értéktőzsde 1990-ben alakult újra, 1995-ben integrálta magába a Budapesti Árutőzsdét is, 1998–1999-től immár elektronikus formában folyik mind az azonnali, mind a határidős kereskedés.

A kezdetekben a szaknyelvet használók viszonylag szűk kört alkottak: brókerek, banki alkalmazottak, hivatásszerűen evvel a szakmával foglalkozók, szakújságírók és kisbefektetők. A szaknyelv használata a sajtóban viszont már a kilencvenes években relatíve elterjedt volt, hiszen a privatizációban, annak közvetlen formája mellett, a tőzsdére vitel is jelentős szerepet játszott hazánkban. A kilencvenes évektől kezdődően a viszonylag szűk szakmai kör (professzionális és laikus alkalmazók) erőteljesen tágulni kezdett (csupán a brókercégek száma a 2001 és 2006 közti öt évben 27-ről 44-re emelkedett: jelenleg is több mint 40 cég szekciótág a tőzsdén). Újabb korszakot jelentett az MMTS (Multi Market Trading System) rendszer bevezetése 1995-ben. Ezzel egyidejűleg vált jelentőssé az internetes kereskedelem is, így már országos szinten is nagyszámú tőzsdei kereskedelemmel foglalkozó cég tevékenykedett. Ez tovább növelte az érdeklődők, így a szaknyelvet használók körét is. A cégek és az érdeklődők számának felfutását az is erősítette, hogy ebben az időszakban a gazdaság is növekedési pályára állt. A technika fejlődése magával hozta, hogy a brókercégek már nemcsak saját maguk kereskedtek online, hanem ezt a szolgáltatást felajánlották ügyfeleiknek, ami a felhasználók számának ugrásszerű növekedéséhez vezetett.

Az így létrejött szélesebb alkalmazó közösség a rendszerváltás után elsősorban a nyomtatott médiumokból, tájékoztató kiadványokból ismerhette meg a szaknyelvet. A szleng használata még nagyon szűk és belterjes volt, csak a régről ismert kifejezések (pl. bika, medve) kerültek csekély számban említésre. Mivel a nyomtatott sajtó eleve kevésbé alkalmas az olyan élő nyelvi jelenségek, mint a szleng közvetítésére, fontos pont volt, amikor az elektronikus sajtó is felkarolta ezt a területet. Az első igazán populáris műsor a *Forintos pervek* volt az egyik kereskedelmi rádióban, később egy ilyen profilú rádióadó is megjelent, és később ez a folyamat a televíziózásban is megfigyelhető volt. Majd itt is az internet hozott gyökeres változást: az „aktív” internetes társadalmat eleve a nyitottság jellemzi, a használók elsősorban fiatalok és a „blog”, valamint a „fórum” forma kiváló táptalaja a szleng kialakulásának. A szleng laza, viccelődő,

ironizáló jellege kiválóan illik a fiatal korosztály mentalitásához. Más és más okokból, de mind a szakma, mind az internetes társadalom jelentős hányada ehhez a korosztályhoz tartozik.

Vlagyimir Jelisztratov a hermetikus komplexum (az elkülönülésre, zártságra való törekvés) alapján három motívumot, s ennek megfelelően három szintet különböztet meg a szlenghasználatot illetően. A *logoszelvű hermetika* (a legfelsőbb szint) az ember szellemi tevékenységéhez tartozik, vagyis ez az ember ideálkeresésének megnyilvánulása. Az ebbe a csoportba tartozók magukat valamilyen eszményi, felsőbbrendű, arisztokratikus közösségként határozzák meg. A következő szint a *szakmai hermetika*: a szakmai szleng a munkához, a munkaidőhöz, a mindennapi élethez, az anyagi javak megszerzéséhez kötődik. Itt a szleng használata már sokkal földhözragadtabb, a helyhez és korhoz kötött. A harmadik szint a *játékos hermetika*. Ez a családi-baráti körben használatos nagyon kreatív, spontán szleng; az ünnepi családi vagy kötetlen baráti összejövetelek, a szabadidő, együttlét alkalmával használatos. Természetesen a köztük lévő határok átjárhatók. A szakmai hermetikai szinten belül is végezhetünk egyfajta tagolást: Pusztai István szerint a szaknyelvnek legalább kettő, de néha három rétege is van. A felső szintű tudományos nyelv mellett gyakran ott találjuk az egy szinttel lejjebb álló szakmai köznyelvet, még lejjebb menve pedig sok esetben a szakmai a műhelyzsargont. Ettől a tagolástól függetlenül azonban a szakmai szlengszó három elemet kötelezően tartalmaz: a) az ezoterikum, a kívülállók számára megnyilvánuló titkosság, b) a tulajdonképpeni professzionális elem, amely a szlengszót a szakmai tevékenységhez kapcsolja, c) a vicces, tréfálkozó elem, amely az idegen elemre irányul (Jelisztratov).

A szókincsalkotás módjai szerint lehet 1) külső szóalkotás, 2) jelentésbeli szóalkotás, 3) alaki szóalkotás, 4) a szóalkotás ritkább módjai, 5) egyéb.

1) Külső szóalkotás

a) idegen szavak átvétele:

tékel: lefölözi a hasznot („profit taking”-ből)

b) köznyelvi szavak átvétele:

(egy papír árfolyama) *beadta a jelet*: pl. a grafikonban trendforduló következik (technikai elemzésnél)

2) Jelentésbeli szóalkotás

a) névadás:

dezső: dollár, *Mari néni*: laikus tőzsdéző

b) névátvitel:

(hasonlósági) *döglött kukac chart*: egyenes vonal a grafikonban, nincs változás (érintkezési) *az amerikai Zsiga*: a FED (az USA jegybankja) elnöke Járai Zsigmond MNB elnök idejében

c) jelentésátvitel (szavak hangalakjának hasonlósága):

gimnyózás: (nem történik semmi érdemleges)-ből: *gimnyesztikum*

d) túlzó jelzők:

beszakadt: nagyot esett

e) összetett jelentésváltozások:

bádogesernyő: nagy árfolyameséskor használják (mivel az 1929-es tőzsdekrach idején, amikor az árfolyamok a mélybe zuhantak, sok bróker lett öngyilkos: ugrott ki az ablakokból a Wall Streetre; a járókelőknek „erős” esernyőre volt szüksége az „égi áldás” ellen).

3) alaki szóalkotás

szóképzés:

a) névszóképzők:

-i: *pozí*: pozíció, long vagy short

- li*: *daxli*: a DAX index
- b) igeképzők:
 -*ol*: *shortol*: short pozíciót zár
- 4) a szóalkotás ritkább módjai
 szócsonkítás:
Börnibá (Börni bá'): Ben Bernanke (ejtsd kb. 'börlenki') jelenlegi FED elnök
 szóferdítés:
áll a vevő a bidén: sok ajánlat van a vételi oldalon, az angol 'bid'-ből 'biden' lett, és ez ferdült
- 5) egyéb
 állandósult kifejezések:
 a) terpeszkedő kifejezések:
fügét kap a papír: felfüggesztik egy papír jegyzését
 b) saját szólások:
nyúlkalás a hosszú késekben: az eső trend végét rosszul meghatározó ált. laikus személyekre vonatkozik, akik vásárolni kezdenek és ezzel veszélyes helyzetbe hozzák magukat

Számos esetben megfigyelhetjük, hogy a szógyarapítás/szóalkotás többféle típusa jelentkezik egyszerre, pl. az 'áll a vevő a bidén' egyszerre külső szóalkotás, idegen szó átvétele és szóferdítés is. Vagy a 'fügét kap a papír' esetében nem csak terpeszkedő kifejezésről van szó, hanem a 'füge' szócsonkítás is.

Nagyon pregnáns az angol nyelvű kifejezések használata és az abból képzett szlengszavak. A magyarázat az, hogy a tőzsdei kereskedelem nyelve alapvetően az angol (mint a számítástechnikáé), hiszen a legtöbb kereskedő angol platformon dolgozik, így ökonomikusan ez jön a nyelvére. Megfigyelhető azonban, hogy a felvágás is igen domináns, a szakmai feljebbvalóság igazolása, hangsúlyozása (mint az elhatárolódás egy fajtája). Az idegen nyelvű kifejezések az elektronikus sajtóban és az interneten kerülnek először egy szélesebb beszélőközösség elé. Itt jelentős tényező a gyorsaság, ami sok hibához vezet. Azonban főleg az interneten megfigyelhető egyfajta javító mechanizmus is, ami folyamatos érintkezést, kommunikációt és szóalkotási folyamatot jelent. A netes közeg jellegéből adódóan kiváló táptalaja a szlengnek képzésének, kialakulásának.

Néhány példát arra is találhatunk, hogy egy szlengszót, ami eredetileg idegen nyelvű kifejezés (az említett okok miatt sok ilyen van), egy harmadik nyelv segítségével, nem pedig az eredetiből vagy a magyar megfelelőjéből képeznek: pl. 'frejfallosz' (az angol 'freefall' – szabad esés – előbb a német 'Freifall'-lá vált, majd azt ferdítették a magyarban is használatos görög eredetű 'fallosz'-ra. Ilyenkor a német vagy a francia használata tipikus.

Befejezésül megállapíthatjuk, hogy ez a szociolektus a számítástechnika mellett a szakma nemzetközi jellegéből, gazdasági súlyából adódóan is jelentős mennyiségben használ fel szóalkotásában idegen nyelvű szavakat a folyamatok leírására, valamint képez szóösszetételeket. Nem elhanyagolható szociálpszichológiai szempont, hogy a szakemberek egyre jelentősebb hányada idegen nyelven (angol) szerezte képzettségét, továbbá jelentős a szakmai „felvágás” nem csak a „kaszton” belül, hanem az átlaggal szemben is. A szleng a beszélőközösség szélesedésével terebélyesedik, színesedik, de hogy közszlenggé váljon, attól még messze van.

Felhasznált irodalom

- Vlagyimir Jelisztratov (1998): *Szlang és kultúra*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
- Kis Tamás: *Nyelvi univerzálé-e a szlang?* http://mnytud.arts.klte.hu/szlang/tanulmányok/szluniv_hun.htm (2009)
- Kis Tamás (2004) *A szlang fogalmáról*. <http://www.ahet.ro/dossziek/tortenelem---tarsadalomtudomany/a-szlang-fogalmarol-1308-101.html> (letöltés ideje: 2009. 03. 05.)
- Országh László szerk. (1966): *Szótártani tanulmányok*. Országh László: *A mai angol szótáriródalom*. 341-367. Budapest
- Pusztai István (1975): *Szaknyelv és műhelyszargon*. *Magyar Nyelvőr* 99.sz.: 395–404
- Várnai Judit Szilvia és Kis Tamás szerk. (2002): *A szlangkutatás 111 éve*. Paul Roberts: *A szlang és rokonai*. 131-140. Kossuth Egyetemi Kiadó
- Milliók Reggelire stáb szerk. (2007): *Első Magyar Tőzsdei Szlangszótár*

Interjú:

Kántor Endre (Rádió Café)
BÉT (Információs szolgálat)

